

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Факультет фізичного виховання і спорту

Кафедра медико-біологічних основ спорту та фізичної реабілітації

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Перший проректор
Іщенко Н.М.

“26” 08 2020 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

МЕХАНІЗМИ РЕАДАПТАЦІЇ ТА ВІДНОВЛЮВАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ У РЕАБІЛІТАЦІЇ

Спеціальність 227 Фізична терапія, ерготерапія

Розробники

Кочина М. Л.

Крайник Т.М.

Завідувач кафедри розробника, завідувач
кафедри спеціальності, гарант освітньої
програми

Декан факультету фізичного виховання і спорту

Начальник НМВ

Кочина М. Л.

Чернозуб А. А.

Шкірчак С.І.

Миколаїв – 2020 рік

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показника	Характеристика дисципліни	
Найменування дисципліни	Механізми реадaptaції та відновлювальних процесів у реабілітації	
Галузь знань	22 Охорона здоров'я	
Спеціальність	227 Фізична терапія, ерготерапія	
Спеціалізація (якщо є)	227.01 Фізична терапія	
Освітня програма	Фізична терапія	
Рівень вищої освіти	Другий (магістерський)	
Статус дисципліни	Вибіркова	
Курс навчання	6	
Навчальний рік	2020-2021;	
Номер(и) семестрів (триместрів):	Денна форма	Заочна форма
	11 семестр	
Загальна кількість кредитів ЄКТС/годин	3 кредити / 90 годин	
Структура курсу: – лекції – семінарські заняття (практичні, лабораторні, півгрупові) – годин самостійної роботи студентів	Денна форма	Заочна форма
	10 год	
	20 год	
	60 год	
Відсоток аудиторного навантаження	33 %	
Мова викладання	українська	
Форма проміжного контролю (якщо є)		
Форма підсумкового контролю	Залік	

2. Мета, завдання та результати вивчення дисципліни

Мета: використання студентами у професійній діяльності знань про особливості відновлення організму людини під час фізичної реабілітації та формування у студентів навичок побудови програм реабілітації на основі визначених в ході обстеження параметрів відновлення.

Завдання:

- ознайомлення студентів із фізіологічними основами відновлення організму в різних функціональних станах;
- ознайомлення студентів із принципами дослідження функціонального стану організму людини;
- навчити інтегрувати знання, одержані в суміжних курсах та знаходити шляхи реалізації цих знань в практичній діяльності;
- навчити доцільно використовувати відновлювальні засоби залежно від стану пацієнта.

Розроблена програма відповідає освітній програмі та орієнтована на формування компетентностей:

Загальні компетентності (ЗК)	ЗК1	Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, вирішення проблем
	ЗК3	Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
	ЗК4	Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК)	СК2	Здатність розуміти клінічний діагноз пацієнта/ клієнта, перебіг захворювання, принципи та характер лікування.
	СК4	Здатність клінічно мислити, застосовувати засоби та методи науково-доказової практики, аналізувати результати та вносити корективи до індивідуальної програми реабілітації.
	СК5	Здатність на засадах МКФ обстежувати осіб різного віку, нозологічних та професійних груп із складною прогресуючою та мультисистемною патологією, визначати їх фізичний стан та рівень фізичного розвитку.
	СК8	Здатність визначати оптимальний рівень терапевтичного навантаження, контролювати тривалість та інтенсивність реабілітаційних заходів для забезпечення їх відповідності стану здоров'я, функціональним можливостям пацієнта/клієнта.

Передумови вивчення дисципліни: необхідність набуття студентами теоретичних знань і практичних навичок з даної дисципліни обумовлюється потребами реабілітаційних центрів, спеціальних закладах, в яких саме й пропонується відновне лікування за допомогою рухів; розширення та поглиблення набутих знань і навичок з бакалаврського рівня з основ реабілітації, сучасних реабілітаційних технологій, професійних компетентностей (галузь знань 22 «Охорона здоров'я», спеціальність 227 «Фізична терапія, ерготерапія»).

В результаті вивчення дисципліни студент *має знати:*

- фізіологічні основи відновлення;
- механізми реадaptaції та відновлювальних процесів в реабілітації;
- методологію застосування відновних занять в педіатрії, неврології, травматології, ортопедії, геронтології.

має вміти:

- проводити дослідження функціонального стану організму людини;
- проводити оцінку фізичного розвитку;
- визначати наслідки виявленого функціонального стану та прогнозувати можливий перебіг відновлення;
- планувати та вести облік лікувального впливу фізичних вправ.

Відповідно до освітньої програми очікувані **результати навчання** включають вміння:

ПРН 5	Демонструвати уміння визначати функціональний стан осіб різного віку, нозологічних та професійних груп із складною прогресуючою та мультисистемною патологією
ПРН 6	Проводити опитування пацієнта/клієнта для визначення порушень функції, активності та участі
ПРН 10	Демонструвати уміння прогнозувати результати фізичної терапії пацієнтів/клієнтів різних нозологічних груп та при складній прогресуючій та мультисистемній патології
ПРН 11	Демонструвати уміння встановлювати цілі втручання
ПРН 13	Демонструвати уміння реалізовувати індивідуальні програми фізичної терапії відповідно до наявних ресурсів і оточення
ПРН 14	Демонструвати уміння здійснювати етапний, поточний та оперативний контроль стану пацієнта/клієнта, аналізувати результати виконання програм фізичної терапії
ПРН 15	Демонструвати уміння коректувати хід виконання програми фізичної терапії на основі аналізу запланованих та досягнутих результатів

3. Програма навчальної дисципліни

Денна форма:

	Теми	Лекції	Практичні (семінарські, лабораторні, півгрупові)	Самостійна робота
1.	Загальна функціональна система адаптації. Загальна характеристика станів організму під час фізичного навантаження	2	4	10
2.	Характеристика стану відновлення за умов фізичної активності	2	4	5
3.	Фізіологія формування рухових навичок	2	4	5
4.	Зміни у фізіологічних системах людини під час реабілітації. Основні підходи до дослідження стану фізіологічних систем під час реабілітації	2	4	20
5.	Фізіологічні особливості організму людей різного віку під час фізичних навантажень	2	4	20
	Всього за курсом	10	20	60

4. Зміст навчальної дисципліни

4.1. План лекцій

№	Тема заняття / план	Кількість годин
1	Тема 1 Загальна функціональна система адаптації. Загальна характеристика станів організму під час фізичного навантаження. 1. Поняття про адаптацію до фізичних навантажень. 2. Загальні закономірності формування процесу адаптації. 3. Поняття про фізіологічні стани організму 4. Загальна характеристика впливу фізичних вправ на функціональний стан організму.	2
2	Тема 2 Характеристика стану відновлення за умов фізичної активності 1. Поняття про процес відновлення в організмі за умов фізичної діяльності. 2. Характеристика періодів і фаз відновлення організму1. Основні механізми, що лежать в основі процесу відновлення. Фактори, що впливають на відновлення. 3. Особливості відновлення фізіологічних систем та у різних видах спорту	2
3	Тема 3 Фізіологія формування рухових навичок. 1. Класифікація рухових навичок. 2. Рівні ієрархічної структури рухових навичок за Бернштейном Н.А 3. Рівні рухової активності за Ананьєвим Б.Г1. Стадії формування та фактори, що впливають на формування рухових навичок. 2. Поняття про динамічний стереотип та «екстраполяцію»	2
4	Тема 4 Зміни у фізіологічних системах людини під час реабілітації. Основні підходи до дослідження стану фізіологічних систем під час реабілітації 1. Особливості змін у центральній нервовій системі.	2

	2. Особливості змін у серцево-судинній системі та використання функціональних проб. 3. Особливості змін у дихальній системі та використання функціональних проб. 4. Особливості змін у ендокринній і видільній системах 5. Критерії оцінки отриманих результатів та їх аналіз.	
5	Тема 5 Фізіологічні особливості організму людей різного віку під час фізичних навантажень 1. Фізіологічні особливості організму дітей дошкільного, молодшого, середнього та старшого шкільного віку та пріоритетні види рухової діяльності для них. 2. Фізіологічні особливості організму підлітків в процесі фізичного навантаження 3. Фізіологічний рівень навантаження та пріоритетні види фізичних вправ для осіб зрілого віку 4. Фізіологічний рівень навантаження та пріоритетні види фізичних вправ для осіб похилого і старечого віку	2

4.2. План практичних (семінарських) занять

№	Тема заняття / план	Кількість годин
1	Тема 1 Загальна функціональна система адаптації. Заняття 1.1. 1. Поняття про адаптацію до фізичних навантажень. 2. Загальні закономірності формування процесу адаптації. 3. Види адаптаційних реакцій організму: короткочасні та довгострокові. 4. Основні особливості процесу адаптації за умов фізичних навантажень.	2
2	Тема 1 Загальна характеристика станів організму під час фізичного навантаження. Заняття 1.2. 1. Поняття про фізіологічні стани організму: передстартовий, розминання, впрацьовування, стійкий стан та стан втоми. 2. Загальна характеристика впливу фізичних вправ на функціональний стан організму. 3. Визначення видів стану організму під час фізичного навантаження. 4. Характеристика станів організму під час фізичної активності.	2
3	Тема 2 Характеристика стану відновлення за умов фізичної активності. Заняття 2.1. 1. Поняття про процес відновлення в організмі за умов фізичної діяльності. 2. Характеристика періодів і фаз відновлення організму.	2
4	Тема 2 Характеристика стану відновлення за умов фізичної активності Заняття 2.2. 1. Основні механізми, що лежать в основі процесу відновлення. Фактори, що впливають на відновлення. 2. Особливості відновлення фізіологічних систем	2
5	Тема 3 Фізіологія формування рухових навичок Заняття 3.1. 1. Класифікація рухових навичок. 2. Рівні ієрархічної структури рухових навичок за Бернштейном Н.А 3. Рівні рухової активності за Ананьєвим Б.Г.	2

6	Тема 3 Фізіологія формування рухових навичок Заняття 3.2. 1. Стадії формування та фактори, що впливають на формування рухових навичок. 2. Поняття про динамічний стереотип та «екстраполяцію»	2
7	Тема 4 Зміни у фізіологічних системах людини під час реабілітації Заняття 4.1. 1. Особливості змін у центральній нервовій системі. 2. Особливості змін у серцево-судинній системі. 3. Особливості змін у дихальній системі. 4. Особливості змін у ендокринній і видільній системах.	2
8	Тема 4 Основні підходи до дослідження стану фізіологічних систем під час реабілітації Заняття 4.2. 1. Функціональні проби з дозованим фізичним навантаженням та їх значення для оцінки ступеню тренуваності організму. 2. Функціональні проби з затримкою дихання та їх значення для оцінки ступеню тренуваності організму. 3. Функціональні проби із зміною положення тіла та їх значення для оцінки ступеню тренуваності організму. 4. Критерії оцінки отриманих результатів та їх аналіз.	2
9	Тема 5 Фізіологічні особливості організму людей різного віку під час фізичних навантажень Заняття 5.1. 1. Фізіологічні особливості організму дітей дошкільного, молодшого, середнього та старшого шкільного віку та пріоритетні види рухової діяльності для них. 2. Фізіологічні особливості організму підлітків в процесі фізичного навантаження	2
10	Тема 5 Фізіологічні особливості організму людей різного віку під час фізичних навантажень Заняття 5.2. 1. Фізіологічний рівень навантаження та пріоритетні види фізичних вправ для осіб зрілого віку 2. Фізіологічний рівень навантаження та пріоритетні види фізичних вправ для осіб похилого і старечого віку	2

Семінарське заняття передбачає доповідь студентів за зазначеними питаннями, та обговорення їх у групі.

Завдання для самостійної роботи

Дослідницьке завдання

Вимоги: 1 стр. титульний лист; 2 лист – план и після нього – текст (8-10 стр); список джерел (5-10); в тексті джерела поставити в квадратні дужки [Курко Я. В. Особливості фізичної реабілітації спортсменів після гострих респіраторних захворювань / Курко Я. В. // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання та спорту. – 2011. – № 11. – С. 69–71].

12 шрифт Times New Roman, одинарний інтервал, абзац – 1,25, вирівнювання по ширині;

Дослідницьке завдання виконується за темами на основі наукових джерел за останні 5 років:

1. Класифікація рухових навичок.
2. Рівні ієрархічної структури рухових навичок за Бернштейном Н.А
3. Рівні рухової активності за Ананьєвим Б.Г.
4. Особливості змін у центральній нервовій системі під час фізичної терапії
5. Особливості змін у серцево-судинній системі під час фізичної терапії
6. Особливості змін у дихальній системі під час фізичної терапії
7. Особливості змін у ендокринній і видільній системах під час фізичної терапії
8. Фізіологічні особливості організму дітей дошкільного віку та пріоритетні види рухової діяльності для них.
9. Фізіологічні особливості організму дітей молодшого шкільного віку та пріоритетні види рухової діяльності для них.
10. Фізіологічні особливості організму дітей середнього шкільного віку та пріоритетні види рухової діяльності для них.
11. Фізіологічні особливості організму дітей старшого шкільного віку та пріоритетні види рухової діяльності для них.
12. Фізіологічні особливості організму підлітків в процесі фізичного навантаження
13. Фізіологічний рівень навантаження та пріоритетні види фізичних вправ для осіб зрілого віку
14. Фізіологічний рівень навантаження та пріоритетні види фізичних вправ для осіб похилого і старечого віку

4.3. Забезпечення освітнього процесу

1. Мережа Інтернет
2. Підручники.
3. Матеріали лекцій та практичних занять.

5 Підсумковий контроль

Перелік залікових питань з дисципліни «Механізми реадaptaції та відновлювальних процесів у реабілітації»:

1. Поняття про стан здоров'я. Фактори, що впливають на стан здоров'я.
2. Поняття про засоби фізичної культури.
3. Особливості оздоровчого ефекту засобів фізичної культури.
4. Поняття про резистентність організму. Види резистентності організму до дії несприятливих факторів середовища.
5. Основні механізми підтримання резистентності організму за умов дії несприятливих факторів середовища.
6. Фактори підвищення резистентності організму до дії несприятливих факторів середовища.

7. Вплив засобів фізичної культури на рівень резистентності організму до прискорення. Ефект прискорення Коріоліса.
8. Фізіологічні ефекти дії низьких температур на організм людини.
9. Вплив засобів фізичної культури на рівень резистентності організму до дії низьких температур.
10. Фізіологічні ефекти дії високих температур на організм людини.
11. Поняття про фізичні вправи. Класифікація фізичних вправ.
12. Принцип інтервального режиму тренування.
13. Принцип різнобічності та специфічності фізичних вправ.
14. Механізми, що лежать в основі підвищення рівня фізичної підготовленості.
15. Кількісні методи оцінки.
16. Якісні методи оцінки.
17. Критерії оцінки рівня фізичної підготовленості.
18. Режим тренувальних навантажень в реабілітації.
19. Принципи та методи визначення оптимального обсягу тренувальних навантажень, що сприяє підвищенню адаптації.
20. Оптимальні співвідношення між факторами роботи за Фольбортом Г.В.
21. Фізіологічна роль «активного відпочинку», психофізіологічних факторів, харчових речовин та фармакологічних засобів.
22. Короткочасна стимуляція аналізаторів слабкими подразниками.
23. Роль вмісту O₂ та CO₂ у повітрі та рівня температури.
24. Поняття про психофізіологічні механізми, що сприяють підвищенню рівня працездатності.
25. Психофізіологічні фактори екстреного підвищення рівня працездатності.
26. Фізіологічна роль мотивацій та емоційного збудження.
27. Фізіологічна роль психологічних технік.
28. Засоби, що впливають на ЦНС та серцево-судинну систему.
29. Засоби, впливають на транспортування та засвоєння O₂ організмом.
30. Засоби, що стимулюють розвиток м'язів.
31. Засоби, що впливають на масу тіла людини.
32. Поняття про резерви фізичної працездатності.
33. Види фізіологічних резервів організму людини.
34. Характеристика резервів фізичної працездатності.
35. Механізми регуляції резервів фізичної працездатності
36. Поняття про раціональне харчування у спорті.
37. Принципи раціонального харчування у спорті.
38. Фізіологічна роль основних поживних речовин.
39. Потреба спортсменів у мінералах, воді та вітамінах.
40. Поняття про харчову ергогеніку. Види та характеристика основних ергогенічних поживних речовин.
41. Фізіологічна цінність харчових нутрієнтів.
42. Особливості критеріїв оптимальної маси тіла для занять спортом.
43. Фізіологічна характеристика стандартних фізичних навантажень для зміцнення здоров'я.

44. Фізіологічна характеристика граничних фізичних навантажень для зміцнення здоров'я.
45. Фізіологічна характеристика стандартних фізичних навантажень для підвищення рівня фізичної підготовленості.
46. Фізіологічна характеристика граничних фізичних навантажень для підвищення рівня фізичної підготовленості.
47. Основні критерії вибору фізичних вправ для підвищення рівня фізичної підготовленості.
48. Фізіологія м'язової сили та витривалості.
49. Особливості розвитку м'язової сили та витривалості під час фізичного навантаження.
50. Фізіологія м'язової швидкості.
51. Особливості розвитку швидкості під час фізичного навантаження.
52. Особливості розвитку м'язової гнучкості та спритності під час фізичного навантаження.
53. Фізичні вправи, які поліпшують розвиток м'язової гнучкості та спритності.
54. Фізіологічні особливості організму дітей дошкільного віку та пріоритетні види рухової діяльності для них.
55. Фізіологічні особливості організму дітей молодшого шкільного віку та пріоритетні види рухової діяльності для них.
56. Фізіологічні особливості організму дітей середнього шкільного віку та пріоритетні види рухової діяльності для них.
57. Фізіологічні особливості організму дітей старшого шкільного віку та пріоритетні види рухової діяльності для них.
58. Фізіологічні особливості організму підлітків в процесі фізичного навантаження
59. Фізіологічний рівень навантаження та пріоритетні види фізичних вправ для осіб зрілого віку
60. Фізіологічний рівень навантаження та пріоритетні види фізичних вправ для осіб похилого і старечого віку

Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Освітньо-кваліфікаційний рівень – магістр
Галузь знань: 22 «Охорона здоров'я»
Спеціальність: 227 «Фізична терапія, ерготерапія»

Навчальна дисципліна – **Механізми реадaptaції та відновлювальних процесів у реабілітації**

Заліковий білет № 0

1. Поняття про резистентність організму. Види резистентності організму до дії несприятливих факторів середовища
2. Фізіологічні особливості організму дітей дошкільного віку та пріоритетні види рухової діяльності для них

Затверджено на засіданні кафедри медико-біологічних основ спорту та фізичної реабілітації
№ ____ від _____

Завідувач кафедри

д. біол. наук, проф Кочина М.Л.

Екзаменатор

к. мед. наук, доц. Стародубцев С.Г.

За повну розгорнуту відповідь на кожне з питань студент отримує 15 балів:

11-15 балів: глибоке засвоєння програмного матеріалу; повна відповідь на питання;

7-10 балів: повне засвоєння програмного матеріалу і вміння орієнтуватися в новому; змістовні відповіді на запитання;

4-6 балів: часткове, неповне висвітлення змісту питання; неточність при відповіді; є розуміння основних положень матеріалу.

0-3 бали: за не опанування значної частини програмного матеріалу; незнання теорії основних питань і термінів;

Максимальна кількість балів за залік становить 30 балів.

6. Критерії оцінювання та засоби діагностики результатів навчання

6.1. Система оцінювання роботи студентів

Контроль рівня засвоєння навчального матеріалу здійснюється шляхом перевірки знань студентів на заліку згідно розкладу сесії.

У відповідності до положення про систему рейтингової оцінки знань студентів при вивченні дисципліни «Механізми реадaptaції та відновлювальних процесів у реабілітації» застосовується наступна система оцінювання роботи студентів.

№	Вид діяльності (завдання)	Максимальна кількість балів	Термін виконання
1	Залік	30	Заліково-екзаменаційна сесія
2	Практичні заняття (10 занять по 5 балів)	10 x 5 = 50	Протягом семестру
3	Дослідницьке завдання	20	Протягом семестру
	Всього	100	

6.2. Критерії оцінювання

Дослідницьке завдання повинен бути оформлений письмово, містити титульний аркуш, текст, список використаних джерел (сайти реабілітаційних центрів). Структура завдання: 1) актуальність дослідження; 2) основний зміст проблеми; 3) висновки.

17-20 балів оцінюється завдання, що має обсяг 15 сторінок; проблема, яка в ньому розглядається, викладена повно, послідовно, логічно; посилення на джерела по тексту обов'язкове!

13-16 балів оцінюється завдання, що має обсяг 12 сторінок; тема викладена досить повно, але є певні недоліки щодо розподілу матеріалу; містить певні помилки у підборі джерел.

9-12 балів оцінюється завдання, що має обсяг 9 сторінок; тема викладена повно, але є певні недоліки у логіці викладу матеріалу, відсутнє чітке вираження актуальності проблеми дослідження.

5-8 балів оцінюється завдання, коли обсяг доповіді є недостатнім для викладення обраної проблеми, і тому проблема розглядається поверхово.

1-4 балів оцінюється завдання, якщо тема не розкрита, або викладається матеріал не за темою.

Опитування та виступи на групових заняттях – форма контролю, яка дозволяє оцінити вміння студентів самостійно опрацьовувати матеріал та викладати його, відповідати на запитання викладача та колег. Максимальна оцінка за відповідь на семінарському занятті – 5 балів. Критеріями для оцінювання виступають:

Оцінка 5 балів ставиться у випадку:

- студент вільно володіє, визначеними програмою, знаннями й уміннями;
- правильно і в достатній кількості добирає необхідні для відповіді факти;
- висловлює власне ставлення до навчального матеріалу;
- відповідь чітка і завершена;
- мова добра.

Оцінка 4 балів ставиться у відповідності з попередніми вимогами, але:

- студент має незначні ускладнення при використанні визначених програмою знань і умінь;
- при доборі фактів припускається незначних помилок;
- власне ставлення студентом висловлюється, але в аргументації зустрічаються окремі неточності;
- мова добра.

Оцінка 2-3 бали ставиться в такому випадку:

- студент користується лише окремими знаннями й уміннями;
- порушує логіку викладу;
- відповідь недостатньо самостійна;
- аргументація слабка;
- є суттєві помилки в знанні фактичного матеріалу та висновках;
- мова спрощена.

Оцінка 0-1 бали ставиться в разі незнання більшої частини матеріалу, відсутності будь-якої логіки викладу, а саме:

- студент не володіє необхідними для здійснення завдання уміннями;
- головного фактичного матеріалу не знає.

7. Рекомендовані джерела інформації

7.1. Основні:

1. Агаджанян Н. А. Нормальная физиология : [учебник] / Агаджанян Н. А. – К : МИА, 2007. – 725 с.
2. Гайтон А. Медицинская физиология: [учебник] / А. Гайтон, Д. Холл. – К.: Логосфера, 2008. – 1296 с.
3. Ганонг В. Ф. Фізіологія людини : [підручник] / В. Ф. Ганонг. – Львів: Бак, 2002 – 432с.
4. Коритко З. І. Загальна фізіологія / З. І. Коритко, Є. М. Голубій. – Львів, 2002. – 212 с.
5. Коц Я. М. Спортивная физиология / Коц Я. М. – К.: Физкультура и спорт, 1998. – 200 с.
6. Кучеров І. С. Фізіологія / Кучеров І. С. – Київ : «Вища школа», 1991. – 315 с.
7. Маліков М. В. Фізіологія фізичних вправ : [посібник] / М. В. Маліков. – Запоріжжя: ЗДУ, 2003. – 113 с.
8. Медико-біологічні дисципліни напряму підготовки «фізичне виховання»: основи загальної та часткової фізіології, спортивна фізіологія. Теоретичні аспекти, практичні та ситуаційні задачі: [навч. посібник] / Г. Волохова, О. Кащенко, К.Сидорченко, І. Овчарук. – Одеса: Військова академія, 2014. – 332 с.
9. Судаков К. В. Нормальная физиология. Ситуационные задачи и тесты / Судаков К. В. – К. : ТОВ «Медицинское информационное агенство», 2006. – 248 с.
10. Фізіологія людини / Гжегоцький М. Р., Філімонов В. І., Петришин Ю. С., Мисаковець О.Г.– К.: Книга плюс, 2005. – 316 с.
11. Фізіологія. Короткий курс: [навч. посібник для студентів для медичних і фармацевтичних ВНЗ МОЗ України] / О. А. Шандра, Р.С. Вастьянов, Г.О. Волохова, О.А. Кащенко та ін.; за ред. проф. В. М. Мороз, М. В. Йолтуховського – Вінниця: Нова книга, 2015. – 408 с.
12. Фізіологія людини / Гжегоцький М. Р., Філімонов В. І., Петришин Ю. С., Мисаковець О.Г.– К.: Книга плюс, 2005. – 316 с.
13. Філімонов В. І. Фізіологія людини у питаннях і відповідях : [посібник] / В. І. Філімонов. – Вінниця : «Нова книга», 2009.– 488с.
14. Физиология спорта и двигательной активности: [пособие] / Д. Уилмор, Д. Костилл. – К : Олимпийская литература, 2003. – 503 с.
15. Физиология физического воспитания и спорта : [пособие] / В. М. Смирнов, В. И. Дубровский. – К. : Владос–пресс, 2002. – 608 с.
16. Физиология человека. Общая. Спортивная. Возрастная : [пособие] / А. С. Сологуб, Е. Б. Сологуб. – К. : Тера–спорт. Олимпия Пресс, – 2001. – 520 с.
17. Фомина Е. В. Общая и спортивная психофизиология : [пособие] / Е. В. Фомина. – К : СГУФК, 2004. – 140 с.
18. Шевчук В. Г. Пособие по физиологии к практическим занятиям и самостоятельной работе студентов / Шевчук В. Г. – Фастов : Полифаст, 2005. – 191 с.

7.2.Додаткові:

1. Корж Ю. М. Основи лікувальної фізичної культури : метод. рек. для студ. спец. “Фіз. реабілітація” / Юрій Миколайович Корж, Олександр Миколайович Звіряка. - Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2014. - 75 с.
2. Лікувальна фізична культура: Підручник / В.С. Соколовський, Н.О. Романова, О.Г. Юшковська. – Одеса: Одес. держ. мед. ун-т, 2011. – 234 с.